

Marknadsvärdet på finländsk litteraturexport Slutrapport 2011–2015

**Media Clever Oy / Janne Silvonen (PM)
2016**

Uppdragsgivare: FILI – Center för litteraturexport och Finlands Förlagsförening rf

Marknadsvärdet på finländsk litteraturexport

Utredningens bakgrund

Den aktuella utredningen av den finländska litteraturexportens marknadsvärde är den sista i ordningen inom ett projekt som startade 2013. Utredningen hade som syfte att på ett tillförlitligt sätt mäta utvecklingen av marknadsvärdet på litteraturexporten från 2011 till 2015. Den första utredningen av litteraturexportens värde, som publicerades i början av 2014, gällde siffrorna för 2011 och 2012.

Utöver exportsiffrorna tog den även upp förändringar i och utveckling av affärsverksamheten som sammanhänger med litteraturexport. För utredningen intervjuades aktörer inom litteraturbranschen, författare som säljer utomlands, förläggare samt agenturer i Finland och Sverige. Målet med de individuella intervjuerna var att kartlägga centrala aktörers åsikter om förändringarna inom litteraturbranschen, exportverksamhetens utveckling samt dess framtidsutsikter. Även de följande åren har det gjorts intervjuer för att komplettera den elektroniska enkäten. I enkätsvaren har det gått att fritt formulera bland annat sin syn på litteraturexportens framtid.

Utifrån informationen som framkom vid utredningens planering och i personliga intervjuer gjordes en avgränsning av målgruppen som fick förfrågan om exportsiffror. För att säkerställa exportsiffrornas jämförbarhet har samma avgränsningar gjorts även i de senare utredningarna och uppgifter har alltså begärts av de förlag och agenturer som lovade leverera siffror under hela utredningsperioden och som årligen kunde ge exakt statistik över litteraturexporten.

Utredningens avgränsning

Litteraturen indelas i skönlitteratur (fiction) och facklitteratur (non-fiction). Gränsen mellan facklitteratur och vetenskaplig litteratur är flytande, den här utredningen fokuserar på allmän facklitteratur.

Av alla böcker som publiceras i Finland av inhemska författare är så många som 90 procent facklitteratur. Facklitteraturen omfattar ett mycket brett spektrum av litteratur och förlagsverksamheten inom genren än mångskiftande. Facklitteraturen är specialiserad och företag inom olika branscher förlägger och säljer böcker själva. Därmed finns det ett flertal små förläggare inom facklitteraturen, som även idkar litteraturexport, och därtill ingår författarna själva direkta avtal, det vill säga fungerar som sin egen agent.

Facklitteratur har ofta en mycket lokal eller nationell fokus, och då finns det inget intresse för den i andra länder, eftersom det redan finns motsvarande böcker där som är avsedda för den egna publiken. Det anses också ofta att det är svårt att sälja facklitteratur utomlands. Orsakerna är bland annat de specifika och därmed marginella målgrupperna samt utmaningen i översättningen: översättaren måste ha specialkunskaper inom det aktuella området. Verken är därtill ofta

illustrerade, vilken gör exporten dyrare, eftersom rätten att publicera bilderna utomlands måste köpas separat.

Förbundet för Vetenskapspublicering i Finland rf har ungefär hundra medlemsorganisationer som kan ha en mycket livlig internationell verksamhet. Värdet på den här verksamheten är dock svår att mäta i pengar, och eftersom många av medlemsorganisationerna är relativt små, är de på grund av affärshemligheter sällan villiga att uppge specificerade inkomster. Därtill ska det observeras att en stor del av den internationella facklitteraturen distribueras via öppna databaser. Det är en typ av byteshandel, där inga pengar rör sig.

Den ovan beskrivna facklitteraturen lämnades utanför utredningen, eftersom litteraturexporten undersöktes som ren ekonomisk verksamhet, det vill säga uppnådda försäljningsintäkter av publikationsrättigheter. Utredningens siffror inbegriper dock allmän facklitteratur i de fall där förläggaren eller agenturen för den är en betydande aktör med vinstbringande verksamhet, som ingår i projektets målgrupp.

Med litteraturexport avses försäljning av förlagsrättigheter, det vill säga en immateriell produkt. Den här utredningen handlar specifikt om försäljning av förlagssrättigheter till böcker skrivna av finländska författare och utgivna i Finland till utländska förlag. Litteraturexport omfattar här inte export av en färdig produkt utomlands, utan det utländska förlagets rätt att låta översätta verket och sälja samt marknadsföra det översatt till ett annat språk. Export av färdiga böcker avser exempelvis fackböcker utgivna i Finland på ett främmande språk eller bildverk producerade för turismmarknaden. Den typen av export är krävande och binder kapital i administrationen av distributionskanaler. Eftersom exporten av färdiga böcker av ovan nämnda orsaker utgör en så liten andel av hela litteraturexporten, har den lämnats utanför utredningen.

En tredje avgränsning gäller finländska författare som har ingått avtal om försäljning av översättningsrättigheter med en utländsk agentur. Trots överläggningar och begäran har de utländska agenturerna inte lämnat några siffror. Många finländska författare som har översatts till flera språk använder utländska agenturer, så det saknas ett avsevärt belopp i utredningen.

Litteraturexporten i siffror

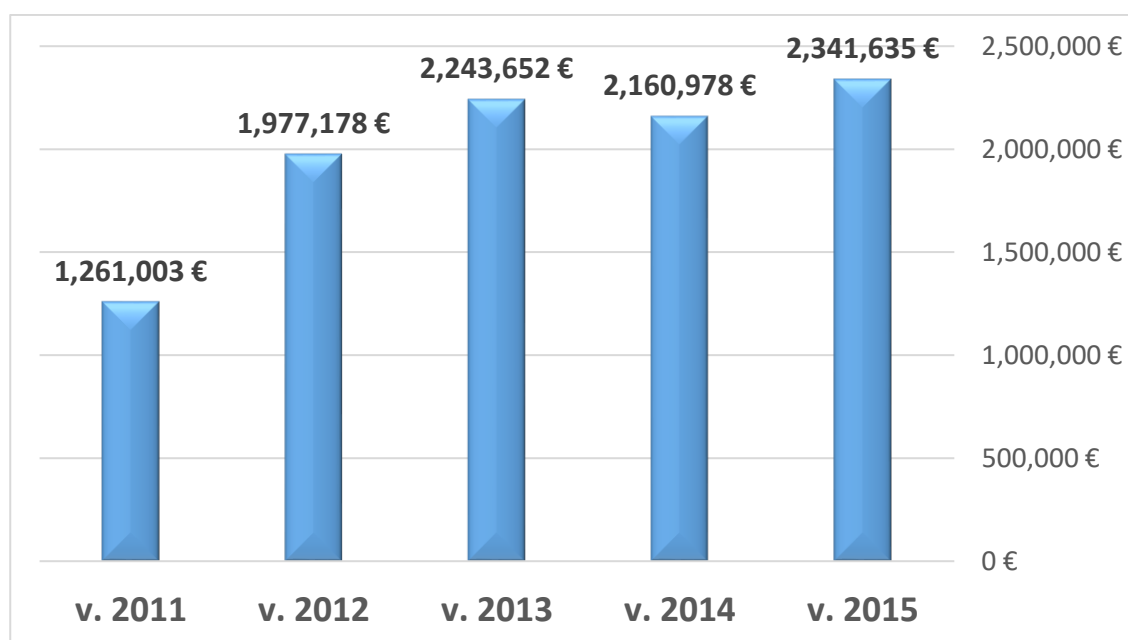
Siffrorna har samlats in från finländska förlag och agenter och de innehåller genomförda försäljningar av rättigheter. Här presenteras endast sammanräknade totalsummor så att det inte går att från utredningen dra slutsatser om någon författares eller organisations individuella inkomster. Den enda uppdelningen av siffrorna görs enligt olika litteraturgenrer.

I enkäten frågades hur stora bruttoinkomster svararens företag eller organisation hade från litteraturexport (inkomster från försäljning av rättigheter utomlands) föregående år. Frågan specificerades så att beloppet omfattade alla inkomster oavsett när rättigheterna ursprungligen hade sålts. Försäljningen av rättigheter inkluderade rätten att publicera verket både i tryckt format och som e-bok.

Värdet på litteraturexporten, det vill säga inkomsterna från försäljningen av utgivningsrättigheter för finländsk litteratur, uppgick 2015 till 2,34 miljoner euro. De totala inkomsterna från

litteraturexport steg med 8 % från året innan, då den totala inkomsten 2014 var 2,16 miljoner euro. Den största ökningen av inkomsterna under projektets hela uppföljningsperiod skedde från 2011 till 2012, då tillväxten uppgick till så mycket som 57 %. En bidragande orsak till att den största ökningen inföll just då, är att Finland var temaland på bokmässan i Frankfurt 2014. Beslutet om detta fattades 2009 och status som temaland ökade intresset för finländska författare avsevärt i synnerhet i Tyskland redan före själva temaåret. Från 2012 till 2015 har tillväxten varit mer moderat och 2014 minskade totalinkomsten med fyra procent jämfört med året innan. Det är anmärkningsvärt att inkomsterna inte har fallit tillbaka till en lägre nivå, utan värdet på litteraturexporten tycks ha övergått till en ny nivå permanent.

Tabell: Bruttoinkomsterna från litteraturexport åren 2011-2015

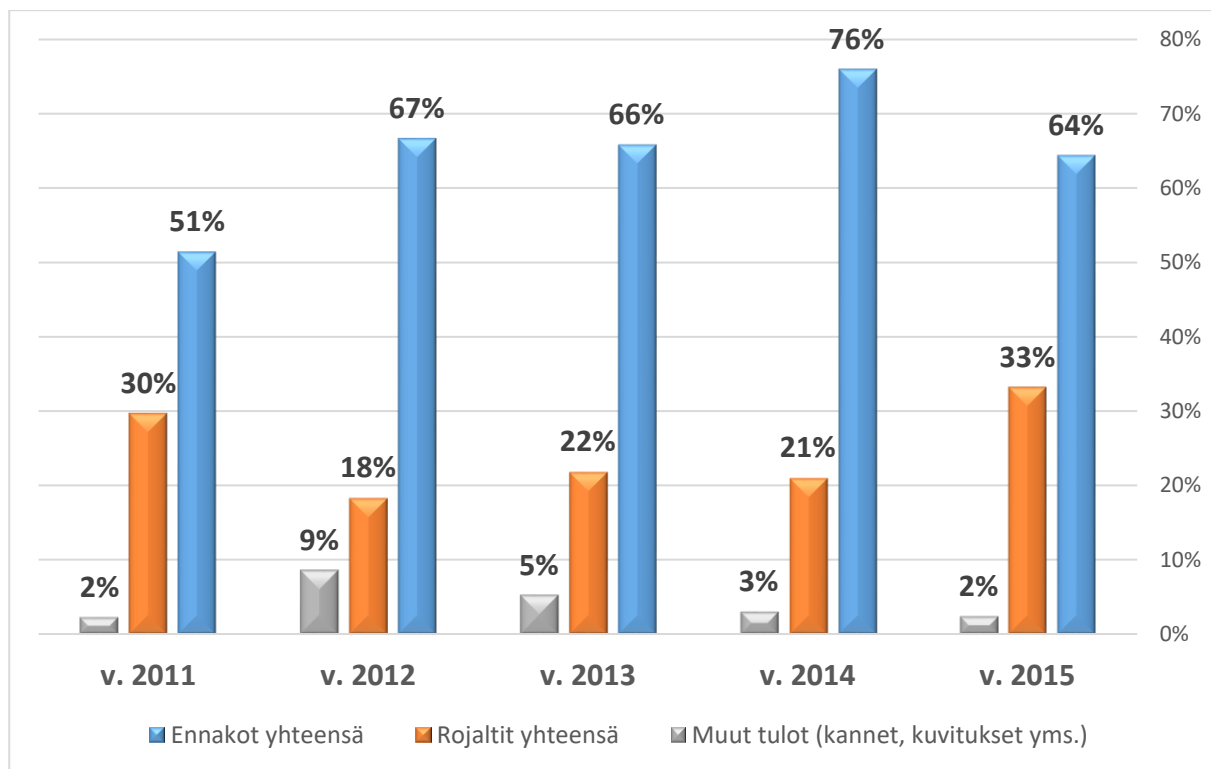
(Taulukon teksti)

2011 2012 2013 2014 2015

Uppgifterna om fördelningen av bruttoinkomsterna på förskottsbetalningar, royalties och andra inkomster är inte heltäckande för 2011–2013, eftersom alla som svarade inte uppgav fördelningen, utan endast ett totalbelopp. Det handlar dock om en mycket liten andel av de totala inkomsterna. Däremot finns uppgifter om inkomsternas fördelning på de olika kategorierna för 2014 och 2015.

Förskottsbetalningarna utgör den största andelen (64 %) av totalinkomsterna också i resultatet för 2015. Royalties utgör 33 % och resterande 2 % innehåller övriga inkomster, som intäkter för omslag och illustrationer. Andelen för royalties av totalinkomsterna har ökat något mer än 10 % jämfört med läget 2012–2014. I och med insatserna för temalandsprojektet i Frankfurt översattes många finländska författare, vars böcker har nått framgång och därmed gett kontinuitet i form av ökade royaltyinkomster.

Tabell: Bruttoinkomsternas fördelning

(Taulukon teksti)

2011 2012 2013 2014 2015

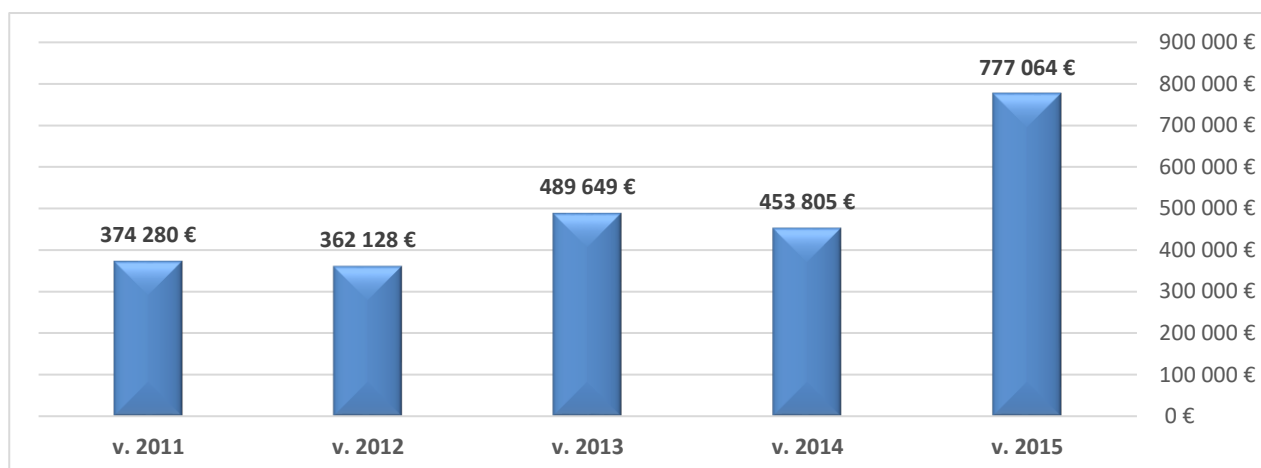
Förskottsbetalningar totalt

Royalties totalt

Övriga inkomster (omslag, illustrationer osv.)

Medan royalties ökade avsevärt under 2015, gick förskottsbetalningarnas andel av de totala inkomsterna för första gången ner 2015 under hela uppföljningsperioden 2011–2015. Enligt ett av enkätsvaren har det stora intresset som följde på temaårsstatus nu börjat minska och utländska köpare inriktar sig på andra länder. Enligt samma bedömning resulterade temalandsprojektet i ett visst överutbud av finländska författare i Tyskland, men efter minskningen till följd av den ruschen finns det nu tecken på att efterfrågan igen vänder uppåt. Tack vare temaprojektet översattes författare till flera språk och deras böcker säljer bra, så kontinuiteten och royaltyintäkterna har därigenom förbättrats, vilket avspeglas i en kraftig ökning av royalties 2015.

Tabell: Royaltyintäkternas ökning

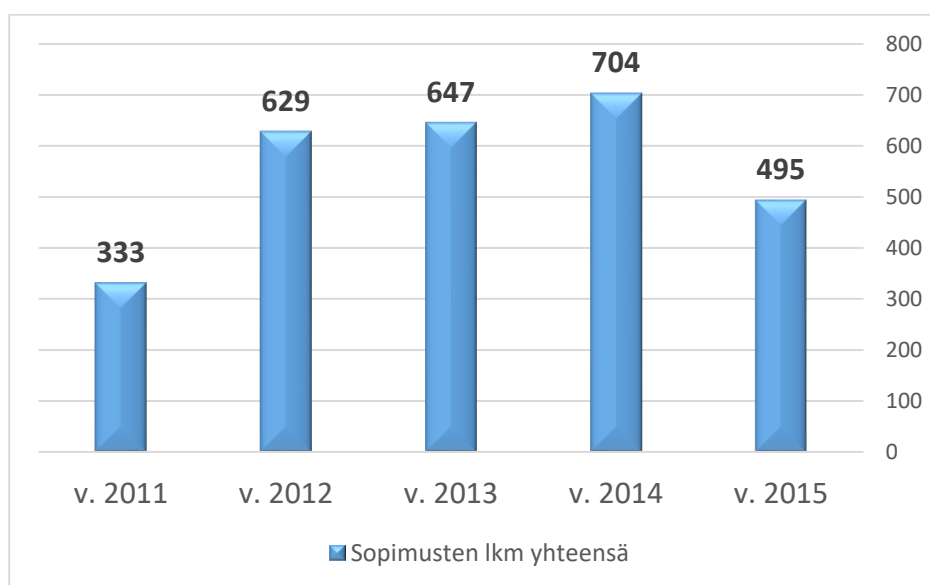
(Taulukon teksti)

2011 2012 2013 2014 2015

Antalet avtal om förlagsrättigheter ökade från början av utredningsperioden, det vill säga från 2011 och fram till och med 2014, medan antalet undertecknade avtal tydligt sjönk under 2015. Antalet avtal om förlagsrättigheter som ingicks 2014 var 704 och 2015 slöts 495 avtal.

Också ökningen av antalet författare vars verk har sålts till minst tio länder upphörde 2015. I statistiken över 2013 fanns det 15 sådana författare och året därpå 37, men nu i den senaste kartläggningen uppgick de till tio. Den här trenden förklaras åtminstone delvis av intresseökningen till följd av temalandsprojektet i Frankfurt och de försäljningsinsatser som gjordes i samband med det. De gav tillsammans upphov till en topp i försäljningen av förlagsrättigheter för finländsk litteratur, som nu har jämnats ut. Finländska aktörer inom branschen anser dock att tack vare temalandsprojektet har man lyckats exportera finländska författare vars böcker har sålt väl, och därtill är aktörernas egna internationella kontakter bättre än någonsin tidigare.

Tabell: Försäljning av förlagsrättigheter

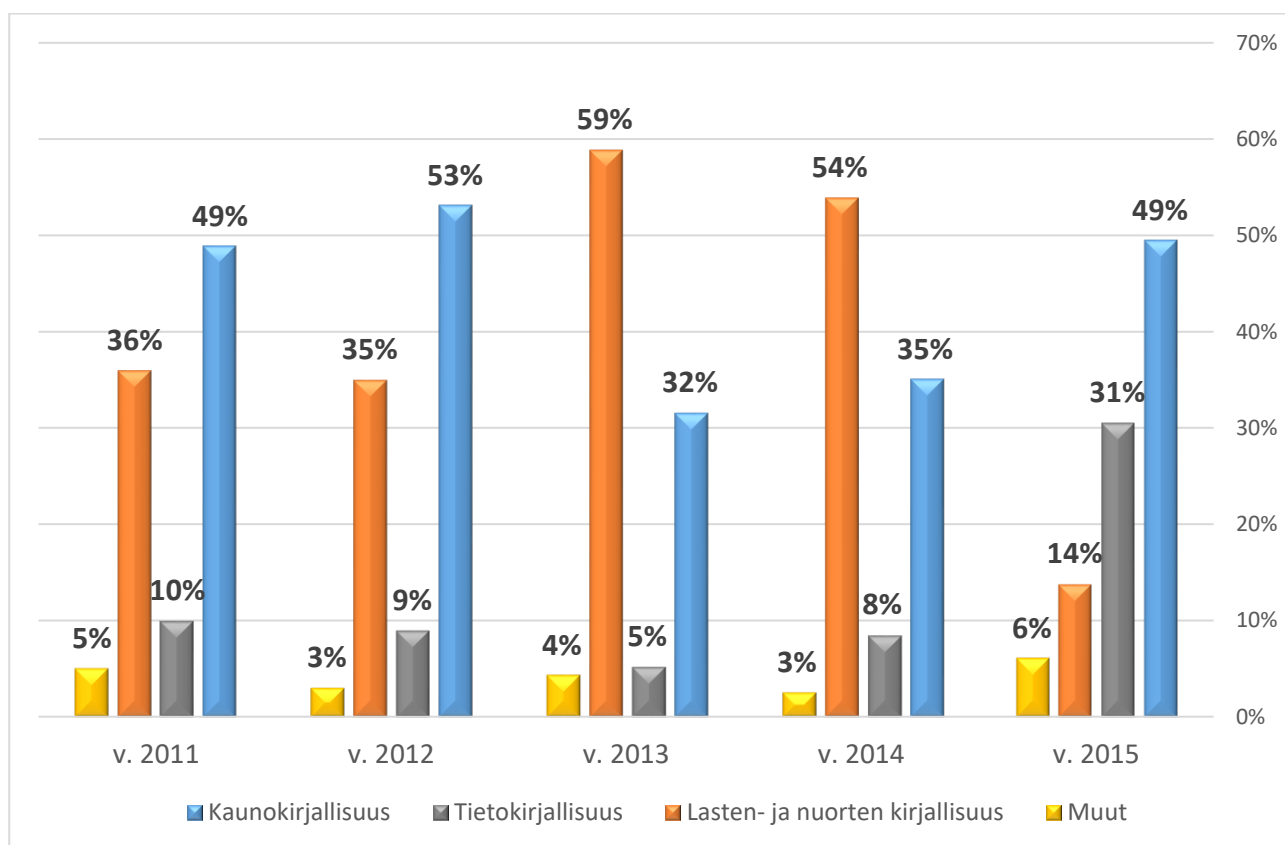
(Taulukon teksti)

2011 2012 2013 2014 2015

Totalt antal avtal

I fördelningen av exportinkomsterna mellan olika litteraturgenrer kan man se att trenden för barn- och ungdomslitteraturens ökande andel av exporten vände från 2013 till 2014. Åren 2011 och 2012 var barn- och ungdomslitteraturens andel av exporten cirka 35 %, men åren därpå växte den och var så mycket som 59 % 2013 och 54 % 2014. I resultaten för 2015 är skönlitteraturens andel, i likhet med 2012 och 2011, ungefär hälften av den totala exporten, och facklitteraturens andel har ökat avsevärt till ungefär en tredjedel av hela exporten. Barn- och ungdomslitteraturens andel har däremot minskat betydligt: året innan var den fortfarande något över hälften av exporten, men 2015 bara 14 %. Dessa stora procentuella förändringar beror på enstaka framgångar inom exempelvis barn- och ungdomslitteraturen. I sin helhet är den finländska litteraturexporten relativt liten och därför orsakar enstaka framgångar stora procentuella förändringar i den årliga exporten, i synnerhet när vi betraktar siffrorna per genre, det vill säga i ännu mindre helheter. Därmed kan exempelvis försäljningen av förlagsrättigheterna till en bok höja siffrorna avsevärt.

Tabell: Exportinkomsternas procentuella fördelning per litteraturgenre

(Taulukon teksti)

2011 2012 2013 2014 2015

Skönlitteratur

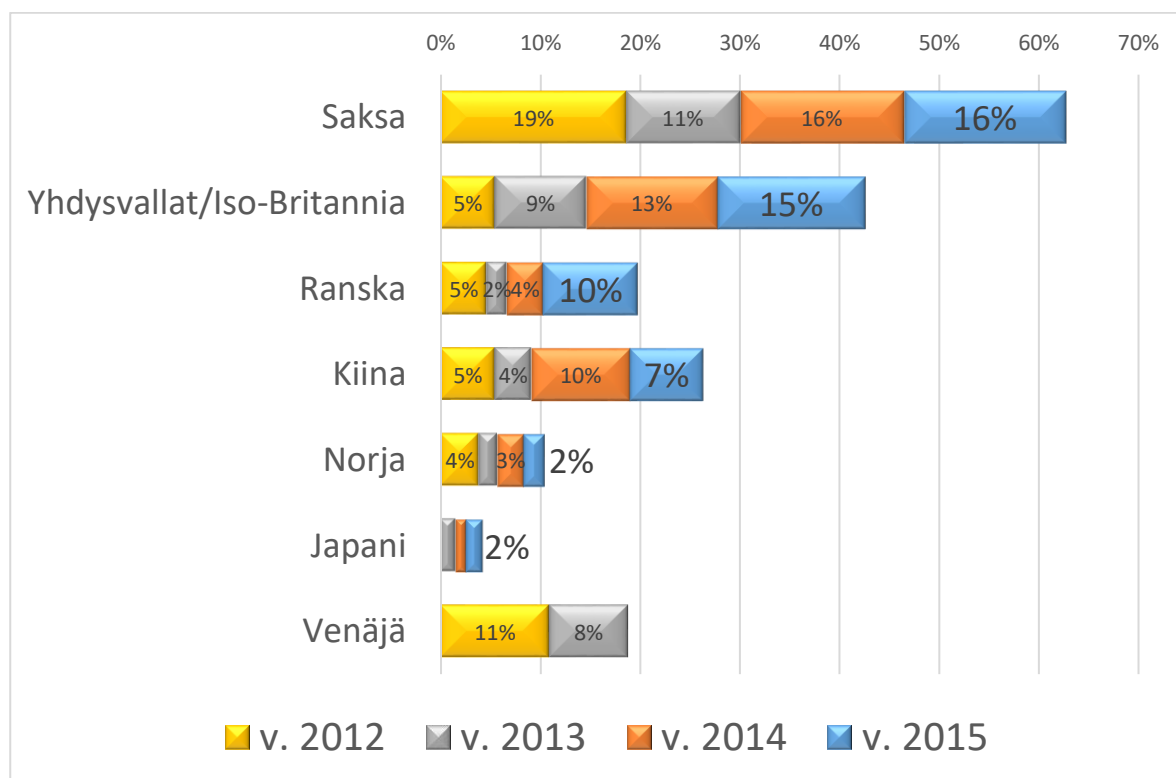
Facklitteratur

Barn- och ungdomslitteratur

Övrigt

I tabellen ingår de största exportmarknaderna som förlagen och agenturerna har uppgett för 2012–2015, så länderna här representerar bara en del av exportmarknaden. Tyskland är fortsättningsvis den viktigaste exportmarknaden med en andelen på cirka 16 % av totalexporten 2014 och 2015. Andelen för USA och Storbritannien har ökat sedan 2012 och ligger nu på samma nivå som Tyskland i storleksordning (15 %). Frankrikes andel (10 %) har ökat jämfört med tidigare år. Kinas andel de tidigare åren var cirka 5 %, men 2014 ökade landets andel till 10 % och minskade igen 2015 till cirka 7 %.

Tabell: De största exportmarknaderna 2012–2015

(Taulukon teksti)

Tyskland

USA/Storbritannien

Frankrike

Kina

Norge

Japan

Ryssland

2012 2013 2014 2015

Litteraturexportens framtidsutsikter

Förlagen och agenturer fick också en fråga om vilka marknader de anser ha mest potential i framtiden för export av finländsk litteratur. Även i dessa svar var länderna som tydligast lyftes fram USA/Storbritannien samt Tyskland och Frankrike.

I samtalen med förlag samt i deras öppna enkätsvar har det framkommit att delvis tack vare försäljningsinsatserna inom ramen för temalandsprojektet i Frankfurt (2009–2014) och intresset

som projektet väckte, har man lyckats exportera finländska författare samt skapa många nya och viktiga kontakter. Det har gett litteraturexporten kontinuitet, vilket i sin tur resulterar i bland annat ökade royaltyinkomster.

Utmaningarna inom litteraturexporten är dock fortfarande de samma som har påverkat branschen redan länge och även under hela uppföljningsperioden. De är den förändrade mediekonsumtionen och den globala nedåtgående trenden i litteraturförsäljning. I Finland ökade försäljningen av litteratur kraftigt ända till början av 2000-talet, men därefter har tillväxten upphört. Inhemskas författares låga försäljningssiffror i hemlandet kan även försvåra försäljningen av översättningsrättigheter, för framgång i hemlandet är en aspekt som utländska förlag vill veta innan de fattar beslut om att köpa rättigheterna. Å andra sidan anser förlagen att temaprojektet i Frankfurt har öppnat många dörrar och skapat nya kontakter, med hjälp av vilka det är möjligt att exportera flera finländska författare inom de kommande åren.

Det begränsade antalet försäljare av rättigheter i Finland är en annan utmaning för litteraturexporten och dess utveckling. Agentkåren i Sverige har förtjänstfullt kompenserat denna brist, men inkomsterna som kanaliseras till dessa agenter kommer inte Finland tillgodo. Agenturverksamheten i Finland behöver förstärkas kontinuerligt.